

FOTO: INGE VAN DEN HOVEN

▲ ***Kenmerkende beroepssituaties vormen organiserend principe voor herontwerp van het onderwijs***

Competentiegericht onderwijs is sterk in ontwikkeling. Dit jaar wordt voor het vmbo-groen een competentiegericht examen voorbereid, is in het mbo de invoering van de competentiegerichte kwalificatiestructuur (cks) aan de orde en worden in het groene hbo volop initiatieven genomen om competentiegericht leren te versterken. In praktijkgerichte projecten, zoals LEF (doorgaande leerlijn vmbo-mbo-hbo), het Groene Lab (testfase cks-dossiers) en De groene standaard (externe

Actieonderzoek legt competentiegerichte principes bloot

Praten over proces

Er wordt hard en enthousiast gewerkt aan competentiegericht onderwijs. De ervaringen brengen ook onduidelijkheden en vragen aan het licht. Wageningse onderzoek kan steun bieden in discussie en ontwikkelingen. Bijvoorbeeld door principes van het proces te onderscheiden.

beoordelingsstandaarden voor het groene mbo), werken onderwijs en onderwijsondersteuning en -onderzoek samen aan het ontwikkelen van competentieprofielen, het integreren van vakken, het dichterbij brengen van de beroepspraktijk en het hervormen van beoordelingsystemen.

Variaties

Zowel uit de discussies die gevoerd worden over competentiegericht leren, als uit voorbeelden in de praktijk, komt naar voren dat er vanuit verschillende perspectieven naar competentiegericht leren wordt gekeken. Waar de beleidsmakers het hebben over intenties, theorieën en paradigmashifts, zijn docenten veel meer bezig met wat ze moeten doen in de dagelijkse praktijk om het onderwijs competentiegericht te maken. Een docent bekijkt de ontwikkeling vaak vanuit zijn of haar eigen situatie en dat is in veel gevallen die van de klas, methoden, roosters en boeken. Inspanningen naar competentiegericht leren liggen voor docenten dan

ook meestal bij variaties binnen de praktijk van alledag. Voor adviseurs en beleidsmakers staat in de discussie over competentiegericht onderwijs een paradigmashift centraal. De ontwikkeling van een fundamenteel andere visie op onderwijs die gevolgen heeft voor de gehele organisatie. Competentiegericht leren is voor hen pas geslaagd als in de gehele organisatie een aantal fundamentele veranderingen hebben plaatsgevonden.

De leerstoelgroep Educatie en Competentie Studies aan Wageningen Universiteit, oriënteerde zich bij aanvang van haar onderzoeksprogramma 'Competentieontwikkeling op het terrein van voedsel en groen' van het Plan Dienstverlening op twee vragen:

☛ Welke principes kunnen voor het inrichten van competentiegerichte onderwijs- en beoordelingsarrangementen vanuit de literatuur en door expertconsultatie worden geformuleerd?

☛ Hoe worden competentiegerichte onderwijs- en beoordelingsarrangementen in de praktijk daadwerkelijk ingericht?

In deze bijdrage wordt kort stilgestaan bij de resultaten uit het onderzoek én bij de rol die actieonderzoek kan spelen bij ontwikkelingen naar competentiegericht leren.

Ontwikkelmatrix

De transformatie naar competentiegericht onderwijs betekent een ingrijpende vernieuwing. Het is lastig tijdens een intensief vernieuwingsproces afstand te nemen van de dagelijkse gang van zaken, zoveel mogelijk over de verschillende contexten heen te kijken en op zoek te gaan naar de kern van een fenomeen als competentiegericht leren. Wat maakt competentiegericht onderwijs als onderwijsvernieuwing zo uniek? Is het alle inspanningen wel waard? Hoe wordt competentiegerichte didactiek daadwerkelijk in de praktijk zichtbaar en hoe verhoudt zich dit tot de uitgangspunten uit de theorie?

De onderzoekers van de leerstoelgroep volgden drie instellingen (zowel vmbo, mbo als hbo), die beschouwd mogen worden als voorlopers op het terrein →

van competentiegericht leren. Daarnaast hebben zij een theoretische studie en een expertconsultatie uitgevoerd.

Het doel was om vanuit de literatuur en de praktische ervaringen met competentiegericht leren, te komen tot een theoretisch raamwerk met principes en indicatoren voor een competentiegerichte leerorganisatie. Opzet was om de theorie te toetsen aan de praktijk en de praktijk te toetsen aan de theorie.

In deze wisselwerking, ook wel actieonderzoek genoemd, is het belangrijk te realiseren dat competentiegericht leren als concept nog lang niet uitgekristalliseerd is en dat het ook in samenspel tussen onderzoeker en betrokkenen in het onderwijs zelf vorm krijgt. Actieonderzoek betekent dat de veranderingspraktijk in organisaties de belangrijkste bron voor empirisch onderzoek is.

Gaandeweg dit actieonderzoek, bleek dat instellingen, hoewel voorloper op het terrein van de ontwikkeling naar competentiegericht leren, ook hun vragen hadden over de ontwikkelingen op hun instelling. Voor de meeste betrokkenen zelf bleek het einddoel en de weg naar een competentiegerichte organisatie niet altijd helder. Actieonderzoek beperkt zich niet tot het vergaren van wetenschappelijke kennis, maar wordt ook ingezet om veranderingen tot stand te brengen. Het resultaat van dit actieonderzoek: een ontwikkelmatrix voor competentiegerichte onderwijs- en beoordelingsarrangementen, gebaseerd op theoretische principes en getoetst aan de ervaringen van betrokkenen in de praktijk.

Uniek

Op basis van ervaringen van de leerstoelgroep, een uitgebreide literatuurstudie en een uitgebreide expertconsultatie in de vorm van een delphistudie (methode met opeenvolgende vragenlijsten) zijn er acht principes geïdentificeerd die uniek zijn voor de ontwikkeling naar competentiegericht leren.

✦ De competenties die in de oplei-

ding centraal staan, zijn bepaald. In een competentiegerichte organisatie is het (beroeps)competentieprofiel gedefinieerd en gespecificeerd in samenspraak met de beroepspraktijk en wordt het regelmatig afgestemd met de beroepspraktijk.

✦ Kenmerkende (beroeps)situaties zijn organiserend principe voor het (her)ontwerp van het onderwijs (leren en beoordelen).

✦ De competentieontwikkeling van de deelnemers wordt regelmatig beoordeeld (voor, tijdens en na het leerproces). De beoordeling staat zowel in dienst van de formele beoordeling als de competentieontwikkeling van een lerende. Lerenden bepalen zelf het moment en de vorm van beoordelen.

✦ De leeractiviteiten worden in meerdere authentieke settings geplaatst. De leeractiviteiten vinden grotendeels plaats in een variatie aan authentieke settings en de leeractiviteiten op de school hebben een duidelijk verband met de leeractiviteiten in de praktijk.

✦ Kennis, vaardigheden en houding komen zowel in het leer- als beoordelingsproces geïntegreerd aan bod.

✦ De zelfverantwoordelijkheid en zelfreflectie van de lerende wordt bevorderd. De lerende neemt uiteindelijk zelf verantwoordelijkheid voor zijn leren op basis van de eigen leerervaringen.

✦ De docenten en praktijkbegeleiders van de lerende vervullen hun rol als coach. De docent stimuleert de lerende leervragen te formuleren en op basis van zelfreflectie zijn eigen leerproces vorm te geven.

✦ Er wordt een basis voor competentieontwikkeling gedurende de verdere loopbaan gerealiseerd. In het leertraject komen competenties op het gebied van leren en (arbeids) identiteitsontwikkeling integraal terug en wordt er gereflecteerd met het oog op de toekomstige loopbaan van de lerende.

Deze principes zijn uitgewerkt in een matrix, waarbij voor ieder principe vier verschillende ontwikkelingsstadia zijn benoemd.

Het concept voor competentiegericht onderwijs is in ontwikkeling en zal dat

Wageningse dienstverlening

Onder de noemer Plan Dienstverlening doet de leerstoelgroep Educatie en Competentie Studies van de universiteit in Wageningen al enige jaren onderwijskundig onderzoek voor het overig groen onderwijs. Het onderzoek wordt gedaan in opdracht van de Directie Kennis van het ministerie van LNV (dat het onderzoek ook financiert).

ook blijven. De geïdentificeerde principes komen in deze vorm niet altijd zuiver terug in de praktijk.

Uit de eerste toepassingen ervan in de praktijk, blijken ze met name geschikt voor instellingen om positie te bepalen en zijn ze daarnaast richtinggevend voor verdere ontwikkeling. Ook bleken de principes goed bruikbaar bij een discussie tussen betrokkenen van verschillende instellingen over competentiegericht leren. Ze verschaffen een gezamenlijke taal.

Begin juni starten nieuwe deelprojecten in het onderzoeksprogramma van de leerstoelgroep. Deze zullen voortbouwen op resultaten uit vorige projecten en aansluiten bij de actuele thematiek rondom ontwikkelingen naar competentiegericht leren.

Elke van den Elsen, Harm Biemans, Patricia Gielen en Renate Wesselink

De auteurs zijn werkzaam op de Wageningse leerstoelgroep Educatie en Competentie Studies